

Den s aktivitami podle MŠ Dalton

Obecná doporučení

Cíle metody

Cílem výchovného procesu je dosáhnout co největší samostatnosti dětí. Učení probíhá hlavně při hře, děti se v předškolním věku dle této metody učí nejefektivněji hrou, kterou zvládají samostatně.¹ Děti přebírají zodpovědnost za své vzdělávání.

Časová náročnost

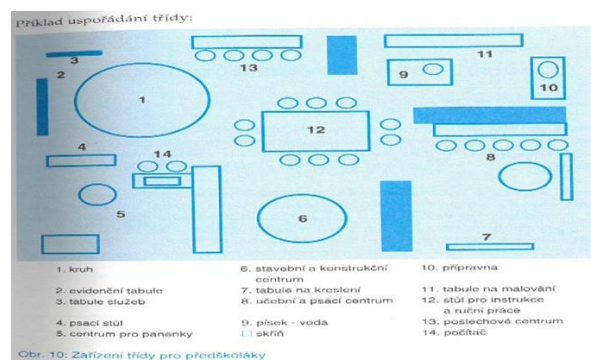
- Vzdělávání můžete zařadit v daltonských blocích např. dvakrát týdně vždy 1-2 hodiny. Blok je většinou zaměřen na procvičování a opakování různých témat.
- Děti si vybírají, kterému tématu se budou v konkrétním bloku věnovat, a poté plní úkoly (povinné, volitelné a tzv. extra úkoly navíc) z příslušného pracovního listu. Využívají přitom obrázkový materiál a pracovní listy, v případě, že si neví rady, mohou žádat o pomoc.
- Pro snadnou sebekontrolu a splnění úkolů děti zaznamenávají na přehledné tabule, díky nimž vidí i pedagog kolik a jaké práce komu zbývá. Hotové práce se obvykle zakládají do portfolia.²

Příprava prostředí

Třída obsahuje **hrací koutky jako kuchyňka, obchod, obývací pokoj a tvořivá dílna**. Boxy se stavebnicemi, korálky a knoflíky k rozvíjení jemné motoriky. **Kreativní koutek** s boxy na portfolia, boxy na

pastelky, štětce, barvy, pracovní listy a čisté papíry. Každé dítě má svůj vlastní box označený fotkou a razítkem, které používá při plnění úkolů. Vyhradte celou stěnu **daltonským tabulím**, před stěnu umístěte stolky a židličky, kde děti pracují na úkolech, jsou zde i didaktické materiály.³ Materiál je dětem dobře dostupný – v otevřených skříních a policích. Vše je označeno – na regál s nůžkami můžeme nalepit obrázek nůžek atd. Předměty jsou v krabicích, na kterých jsou obrázky, které korespondují s obsahem.⁴ Činnosti probíhají v Centrech aktivit:

„V centrech mohou děti najít místo pro mnoho rozdílných aktivit. Důležité je volit pro ně pracovní místa tak, aby se nerušily. Mimo to centra potřebují vlastní atmosféru a intimitu, aby dětem poskytovala místa pro vlastní hru nebo jim umožňovala koncentraci. Jednotlivá pracoviště můžeme oddělit skříněmi. Nezapomeneme také na místo určené k rozhovorům v kruhu při rozdělování úkolů. Evidenční tabule zde má také plánovací funkci a v žádném případě by neměla chybět – viz obrázek.

Náměty:

- Určitý krátký čas nezařazujte některé aktivity do programu. Děti

¹ Strmisková 2011

² Institut pro podporu inovativního vzdělávání

³ Strmisková 2011

⁴ Wenke a Rohner 1999

budou potom opět reagovat zvýšeným zájmem.

- Vyřadte ze stavebních a konstrukčních center kostky a jiný nakoupený materiál a nahraďte jej spoustou krabic, provázky, kusy molitanu, polystyrénu, balícího papíru apod. Možnosti, které tento materiál nabízí, jsou určitě stejně velké.
- Zvažte možnost udělat 'střechu' nad centrem pro panenky. To může zvýšit jeho intimitu.
- Neumísťujte 'klidné' pracoviště vedle hlučného. Mohou se navzájem negativně ovlivňovat.
- Můžete něco udělat se světlem, jako např. speciální osvětlení v centru pro hru s panenkami nebo v centru určeném na čtení?"⁵

Pomůcky

- Měli byste v dětech podnítit zájem o činnost a o poznávání.
- **Předem naplánujte aktivity** a připravte materiál a pomůcky pro samostatnou činnost dětí.
- Určete stálé, pro děti dobře přístupné, místo pro pracovní materiál, kde najdou lepidlo, nůžky, tužky, pastelky, knihy, apod. – podstatné pro práci s portfoliem.
- Dalton používá speciální didaktický materiál ve formě pracovních listů a tabulí s připravenými kolonkami, dle kterých se učí i děti, které neumí číst.

Role pedagogů

- Pedagog musí přijmout vysokou míru profesní zodpovědnosti

a spoluzodpovědnosti za optimální rozvoj dětí a jejich vývojových a individuálních možností.

- Podstata profesionality pedagogů spočívá v tom, že jsou odborníky v procesech vzdělávání a umí usměrnit procesy učení dětí a vytvořit podmínky pro jejich rozvoj.
- Pedagogové musí být schopni spolupráce s kolegy a s rodiči a podílet se na rozvoji školy.
- Zodpovědnost a spolupráce je společným principem pro učitele i děti.⁶
- Daltonské principy platí stejně pro děti, ale i pro pedagogy.

⁵ Tabulka a text o centrech aktivit, včetně doporučení od Wenke a Rohner 1999

⁶ Spilková 2004 ve Strmisková 2011

Den s aktivitami podle MŠ Dalton

Přípravné činnosti⁷

V Daltonském plánu je velmi důležitý denní režim, který dodržujeme. V souvislosti s tím si děti musí vyzkoušet úplný sled událostí, tj. všechny činnosti spojené s prací v konkrétním centru a konkrétním dnu. Musí rovněž rozumět cílům své práce. K tomu pomáhají následující pomůcky:

Barvy dnů – používejte barvy k označení jednotlivých dnů v týdnu, každý den má svou barvu, ty tak slouží jako prostředek komunikace a děti mají možnost i bez čtení zjistit, jaký je den v týdnu. Každá barva (den) má svoje rutinní činnost a místo pro překvapení. Starší děti mohou být vámi pověřeny k sestavování úkolů na následující dny podle barev a dle vlastního uvážení, vy se účastníte tvorby 'překvapení'. Děti se mohou poradit s vyučující/m, nebo sami tvořit program dne, čímž se stanou spolutvůrci programu dne a budují pocit vlastní odpovědnosti. Překvapení je vámi zařazováno v průběhu dne podle dynamiky ve třídě nebo charakteru programu. Může mít podobu jednoduché krabice s tajemným nápisem, v tajemném balení či jinak vámi dle fantazie vyvedenou, která obsahuje vámi určenou činnost na daný moment dle denního programu. Vejde se do ní knížka, objekt, popis zadání, pracovní

materiál apod. – záleží jen na vaší fantazii. Budete-li proměňovat čas, kdy je překvapení během dne zařazováno, jakož i proměňovat jeho obsah, zamezíte tím stereotypům a rutině a můžete vytvořit i moment, na který se děti během dne vyloženě těší.

Drobné upozornění: barvy v týdnu jsou výlučně zařazeny pro tyto dny. Pokud ve škole používáte barevnou typologii či symboliku i v souvislosti s jinými aktivitami, činnostmi či tříděním, dbejte na to, aby tyto barvy byly jiné. V opačném případě může dojít ke kolizi, kdy pondělí je označováno červenou, stejně tak jako určité stavebnice či knihy, což by u dětí mohlo vyvolat dojem, že tento materiál je možné používat pouze v pondělí.

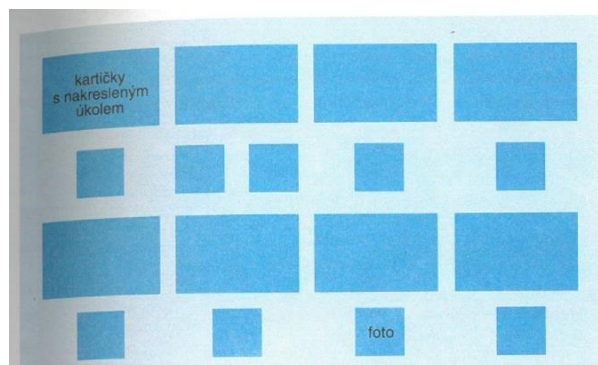
Po zvládnutí 'barevné fáze' se předpokládá, že děti jsou do určité míry samostatné a poznávají a přiměřeně reagují na typicky školské situace. Dříve tato dovednost byla nazývána 'školní zralostí'.

⁷ Následující zbytek listů věnovaných Dalton principu pochází z knihy Wenke a Rohner 1999

Den s aktivitami podle MŠ Dalton

Tabule úkolů

Obr. 5: Tabule úkolů

Předškolní děti, ale i některé mladší děti, které zvládly dobře prostředí MŠ, rády přebírají iniciativu a učitelce pomáhají – více nebo méně dobrovolně. Z běžného prostředí známe tyto aktivity jako ‘žákovské služby’ nebo ‘třídní povinnosti’. Patří do nich všechny aktivity, do kterých můžeme děti ve škole zapojit – ať už např. zalévání květin, úklid skříní, rozdělování pomůcek, nošení vzkazů apod. Někdy jsou to vůbec první povinnosti, do kterých jsou děti zapojovány.

Tabule úkolů je – stejně jako vývěska s barvami dnů – zavěšena na zdi na stálém místě. Je velmi důležité, aby na ni děti dosáhly a byla v úrovni jejich očí. Obrázek výše ukazuje schématické možné uspořádání Tabule úkolů:

Ráno, poté co se děti sejdou v kruhu, obdrží od vyučující informace o rozdělení úkolů. Je důležité dbát na to, aby se postupně vystřídalý v plnění povinností všechny děti, nejen ty aktivní.

Mladší děti mohou být zpočátku přiřazovány k aktivitám spolu se starším spolužákem, avšak s jasně daným úkolem (např.

napustit do konvičky vodu a donést ji ke květinám, zatímco starší spolužák již zalévá květiny sám, opatrně, aby nepřelil).

Nechte starší děti přirozeně ‘poučovat’ děti mladší, ovšem vhodným a laskavým jazykem a dikcí. Právě formou spolupráce je řada dětí vtažena do činností.

Dbejte na to, aby přehled činností, který vytváří pracovní rytmus dne, byl co nejprehlednější.

Den s aktivitami podle MŠ Dalton

Balíček denního režimu

Tvoří ho soubor karet se symboly/piktogramy různých aktivit. Pomocí tohoto balíčku můžete sestavit denní rozvrh. To vyvolává především u nejmladších dětí pocit bezpečí a klidu.

Příprava: zvolte si místo, kam kartičky se symboly aktivit umístíte – potřebujeme prostor pro 10 – 12 obrázků. Opět je velmi důležité, aby děti na kartičky dobře viděly a měly k nim přístup – mohou být např. zavěšeny na jedné či dvou šnůrách – dopolední a odpolední aktivity.

Jednotlivé kartičky nejprve dětem jednu po druhé představíme. První je vždy karta se symbolem rozhovoru v kruhu. Doporučujeme nejprve kartičku ukázat, poté o ní pohovořit, pak opět zopakovat název aktivity a pak ji zavěsit (např. pomocí kolíčku na připravenou šnůrku) na první místo dne – např. úplně nahoru, nebo na místo určené pro první aktivitu. Tímto způsobem pak seznámíme děti se všemi dalšími aktivitami a jejich posloupností.

V průběhu dne můžeme využít kolíček/šipku, který přemístíme vždy na aktivitu, kterou je potřeba v daný čas vykonávat.

Obr. 6: Karty denního režimu

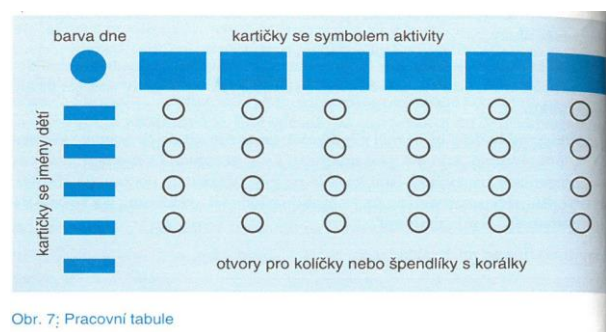
Sestava je kompletní ve chvíli, kdy je kolíček umístěn na poslední kartě dne. V tuto chvíli je vhodné s dětmi se opět sejít

v kruhu a s dětmi o daném dni pohovořit – co se jim líbilo, co se jim povedlo, co je překvapilo, co se nepovedlo, na co se těší domů apod.

Systém zavádíme postupně, začneme např. jednou novou kartičkou za den. Po několika týdnech, kdy děti již kartičky znají, můžeme na šnůrku zavěsit naráz celé dopoledne, později i celý plán dne a pozvolna zkoušet s dětmi, aby se v programu dne zkoušely zorientovat sami. Kolíček na dané kartičce označuje aktivitu, která právě probíhá (alternativně jej můžete využít k aktivitě, která následuje po té právě probíhající).

Používání kartiček denního režimu je součástí řízení třídy a umožňuje jednoduchým způsobem vtahovat děti do organizace a podporovat jejich pocit spoluzodpovědnosti za proces.

Po získání dostatečných návyků můžeme zařadit složitější tabuli, která je syntézou výše uvedeného (viz následující obrázek Pracovní tabule)

Obr. 7: Pracovní tabule

Tabule musí být dostatečně široká, je třeba na ni umístit minimálně pět kartiček s aktivitami pro každý den v týdnu jednu (tj. 5x výše uvedená tabule vedle sebe). Doporučujeme na místo aktivity ponechat vždy větší místo než pouze na jednu kartičku, protože řada dětí splní v rámci jedné

aktivity více než jednu činnost a budou si chtít umístit na tabuli vícero kartiček.

Na začátku týdne rozhodne vyučující, které aktivity a jejich piktogramy na následující týden zvolí a vyvěsí na týdenní plán (je možné jej však realizovat i za pomoci žáků). Vždy necháváme řadu dalších možností k dispozici volně dětem, aby mohly na své místo zařadit i vícero aktivit, pokud je v daném čase zvládnou. S tabulí můžeme pracovat různými způsoby, níže uvedené jsou tři nejčastější:

Model 1: Tabule jako kontrolní model

Po úvodním rozhovoru v kruhu si každé dítě volí podle své chuti svoji aktivitu, na které bude během následujícího bloku pracovat. Pokud existují některé činnosti, kde je počet míst omezený, pomáhá s volbou jiné činnosti vyučující. Následně děti sami pracují a po dokončení své práce si umístí piktogram na náležité místo. Tím získávají možnost provést samostatně evidenci své práce. Revidují celý proces tvorby výkonu a jasného stanovení jeho cíle, následně pak označení jeho cíle (např. vyvěšením piktogramu, nebo zapíchnutím špendlíku do již vyvěšeného piktogramu) a zveřejnění svého cíle. Dítě je zodpovědné za proces rozhodování, zda/že už je určitá činnost vyčerpána, u konce a že ji řádně provedlo. Následně si mohou zvolit další libovolnou aktivitu, pokud časový blok stále trvá a zadanou aktivitu již dítě splnilo. Proto je důležité, aby tabule byla dostatečně prostorná, aby jeden časový úsek pojal případně i vícero aktivit. V daltonských školách se používají nejrůznější tabule – od jednoduchých školních tabulí, kde děti mohou své splnění potvrdit křídou nebo fixem, přes tabule na špendlíky, magnetické

tabule nebo tabule s dřevěnými kolíčky, na které se kartičky s piktogramy či jiné symboly v průběhu dne a týdne zavěšují.

Model 2: Tabule jako model plánování

Tabuli můžeme využít jako nástroj plánování tak, že dítě dostane špendlík v barvě dne a umístí jej na aktivitu, která se mu líbí a ve které je ještě místo – tedy ještě dříve, než aktivita začne. Tak ostatní děti vidí, které aktivity jsou již obsazeny a které jsou ještě volné. Vyučující plány řídí a pomáhá dětem s výběrem ve chvíli, kdy je jejich ideální činnost již obsazena. Tento model učí děti nejen plánovat, ale rovněž se i vyrovnat s nutností druhé volby, kdy ideální možnost již neexistuje. Oznámení ukončení práce může probíhat umístěním druhého špendlíku vedle svého původního.

Model 3: Tabule pro volbu zadání

Ve větších skupinách, kdy by výše uvedené postupy zabraly příliš mnoho času, je možné volit třetí model – totiž používat tabuli k tomu, aby na ní byly vyznačeny pouze volitelné úkoly. Kdo je hotov se svými denními úkoly, může volit úkol navíc. Jestliže ho splní, potvrdí jeho provedení výše uvedeným způsobem. Další den nemá dítě možnost opakovat již provedenou činnost a volí tedy jinou volitelnou aktivitu.

Všechny údaje jsou na konci týdne vyhodnoceny a výsledky přeneseny do portfolio žáka nebo sešitu hodnocení učitele. Pracovní tabule jsou rovněž velmi dobře přijímány rodiči, kteří si mohou během týdne i na jeho konci ověřit či sledovat, čím se jejich dítě ve škole zabývá. Doporučujeme začít s tímto systémem již v předškolním věku.

Den s aktivitami podle MŠ Dalton

Den s aktivitami podle MŠ Dalton⁸

1. Děti přicházejí ráno do školy postupně a svobodně si volí činnost, kterou se budou zabývat.
2. Když jsou už přítomny všechny děti, to je kolem devíti hodin, zazní třídou písnička z pohádky, která je pro děti signálem k ukončení činností a úklidu třídy.
3. Děti společně uklidí a shromáždí se na koberci, kde začíná každodenní instruktážní rozhovor, který trvá 10 až 20 minut.
4. Den zahájí básničkou a potom paní učitelka pošle po kruhu „kamínek mluvení“ a děti si navzájem sdělují, co od rána prožily a co by ostatním chtěly říci, kdo nechce, nemluví, pošle kamínek dalšímu dítěti. Je to doba pro sdílení pocitů, nápadů a informací.
5. Následně seznámíte děti s programem dne, vysvětlíte všechny úkoly pomocí informační tabule a děti se mohou k nabídce vyjádřit.
6. Následuje zopakování pravidel třídy.
7. Děti si s klavírem zazpívají a rozejdou se, aby si z nabídky úkolů vybraly činnost, která je nejvíce osloví (režim dne potom pokračuje podle stanoveného plánu až do odpoledních hodin).
8. Když paní učitelka zaznamená, že je ve třídě příliš rušno, použije rituál tzv. „indiánské znamení“, kterým vyzývá ke klidu, zdvižením pravé ruky.

TIP

Inspirace, jak zařadit daltonskou pedagogiku do denního programu

Viz odkaz <https://theses.cz/id/y968hn/diplomova-prace.pdf> - na stranách 49-51 se můžete inspirovat a viz příloha č.1 od str. 83 zase slouží jako inspirace, jaké pracovní listy zařadit.

Zdroje

Institut pro podporu inovativního vzdělávání. Inovativní vzdělávání [online]. [cit. 2019-05-27]. Dostupné z WWW <http://www.inovativnivzdelavani.cz/innovativni-proudy/daltonsky-plan/>

Strmisková, H. 2011. Aplikace daltonského systému v našich podmínkách na ZŠ a MŠ Chalabalova 2. Brno. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Diplomová práce.

Wenke, H. a R. Rohner. 2000. Ať žije škola: daltonská výuka v praxi. Brno: Paido. ISBN 80-85931-82-6.

⁸ Strmisková 2011

Den s aktivitami podle MŠ Lesní školky a Ekoškolky

Obsahová doporučení

Cíle, pomůcky, role pedagogů a pravidla jsou popsány v první části této metodiky, následně rovněž i u pracovního listu k metodě environmentální výchova. Proto se zde zaměříme zejména na popis činností.

Tento pracovní list slouží **jak pro lesní školky, tak pro ekoškolky**, činnosti v nich se nemusí lišit, liší se vzhled MŠ, denní program, přístup k přírodě, ale aktivity mohou být shodné.

Prostředí⁹

Vzhled „třídy“ – umístěna v chatce/jurtě/maringotce/srubu, je v ní dřevěný nábytek, ekologické WC, nádoba na mytí rukou

Vzhled zahrady – teepee, hmatový chodník, ohniště, posezení, kompost, domy pro hmyz, lanové překážky, zázemí pro drobná zvířata, kutilský koutek

Pomůcky – z obnovitelných přírodních materiálů

Činnosti – V lese

Jednorázové aktivity¹⁰

- klády jako prolézačky – balancování, pády, přeskakování – děti se učí odhadnout prostředí
- stavění z přírodnin a práce se dřevem – např. domečků, mohou mít k dispozici i skutečné nářadí
- sledování přírody, životních cyklů zvířat a rostlin

- prožívání změn teploty, zvuků a vůní na rozmanitých místech v přírodě
- péče o přírodu.

Dlouhodobější aktivity¹¹

Průvodci s dětmi si mohou v lese vybudovat/pojmenovat stanoviště, kam se budou vracet opakovaně.

Samy si zvolí, jak se budou jmenovat:

džungle (křovinaté hustě zarostlé místo s úzkou cestičkou, průchod je náročnější než v otevřeném lese)

klouzačka (svah, kde se děti kloužou na blátě nebo ledu, kutálejí šišky, pokud je tam písek, slouží jako pískoviště)

u vodníka (místo u vodního zdroje, třeba říčky, kde lze chodit po kamenech)

ptačí stanoviště (vybrat místo, kde se nacházejí ptáci a tam je pozorovat)

⁹ Vošahlíková 2010

¹⁰ Píchová 2014

¹¹ Vošahlíková 2010

TIP Inspirace k volbě témat dle ročních období roku

Pracuje se s cykly, ročními obdobími -> rozdělte vzdělávání např. do těchto měsíčních bloků.

Měsíc	Téma	Možná podtémata
Září	Vítejte v MŠ	kamarádství, sounáležitost, pravidla
Říjen	Plody podzimu	na poli, na zahradě, v lese
Listopad	Když padá listí	příprava přírody na zimu, vítr, déšť
Prosinec	Advent	tradice, rodina, Vánoce, sníh, led
Leden	Zimní radovánky	zvířata v zimě, zimní sporty, lidské tělo
Únor	Fašankové období	strava, zdraví, karneval, divadlo
Březen	Velikonoční očekávání	probouzení jarní přírody, vynášení Morany
Duben	Nový život	Velikonoce, mláďata, kraslice, rašení v přírodě
Květen	Všechno kvete	barvy v přírodě, poznávání rostlin, svátek matek
Červen	Čarovné léto	lisování rostlin, herbář, letní slunovrat, víly

Tabulka č.1, Zdroj: Pedagogická koncepce Lesní školky veverka

Vzdělávání však může být děleno i na roční bloky, s tématy, jako jsou např. Proud života, Cesta kolem světa, Z čeho žijeme ...

Den s aktivitami podle MŠ Lesní školky a Ekoškolky

Den v Lesní školce a Ekoškolce

Modelový den č. 1–Léto a byliny

Ranní kruh – Na začátku každého dne si děti s průvodci sednou do kruhu a povídají si, co budou tento den dělat, co dělali včera, jaké svátky či akce se blíží, co je za roční období atd. Každý může přispět svým nápadem. Může mezi nimi putovat předem daný předmět třeba zvoneček, mluví vždy ten, kdo má tento předmět.

* každodenní rituály jsou pro děti důležité, pomáhají jim orientovat se v čase¹²

Píseň – Mohou zpívat společně uvítací písničku a zařadit i písničku, která se vztahuje k danému tématu nebo ročnímu období.

Píseň – **Kořenářka** (hudba – Pavel Jurkovič, text – Václav Fišer)

Ostružiny, šípky, trnky

jeřabiny, bezinky,

načešu jich plné hrnky,

navrch přidám brusinky.

Odvar z máty peprné,

kdo má zdraví chatrné,

ať navštíví se mnou jářku,

moudrou bábu, kořenářku.¹³

Seznámení se s tématem – Poté jsou děti seznámeny s programem dne, kterým jsou dnes bylinky. Ukážeme dětem obrázky bylinek v knize/na pracovních listech¹⁴, děti se seznamují s bylinkami. A průvodce

navodí atmosféru a motivuje děti do dalších aktivit příběhem:

„Za devatero mezemi a devatero potoky, mezi pampeliškou a heřmánkem, stojí na voňavé louce chaloupka „Babky kořenářky“. Každý den ji někdo navštíví, aby mu pomohla od bolesti i od starosti. Babička má moc práce – sbírá jitrocel, suší heřmánek nebo vaří pampeliškový sirup. My se začarujeme a půjdeme se za ní podívat.“¹⁵

Přesun do lesa – Pochod na dětmi zvolené místo v lese či na louce – po cestě si děti mohou procvičovat různé způsoby chůze, pozorovat okolí a jeho změny dle ročního období. Děti si mohou samy všimnout bylinek.

Příchod na místo – zde probíhá 1 až 2 hodiny program, buďto volná hra nebo průvodci rozdají výtvarné potřeby, čtou knížky, zpívají písně, připraví pohybové cvičení. Průvodce má pro ně nachystány aktivity vztahující se k tématu bylinky, má s sebou i atlas rostlin.

1, Pozorování nalezených bylin – hluchavka, kopřiva, pampeliška, bršlice kozí noha, kokoška pastuší tobolka, jitrocel, heřmánek, podběl, rozrazil, pomněnka (záleží na lokalitě) - určení léčivých druhů nalezených bylin dle atlasu rostlin. Nasbírat **léčivé druhy** do košíku.

2, Hra na kopřivu – **pohybová hra** – v kruhu stojí jedno dítě a má v ruce zelenou stužku. Děti říkají: „Kopřivo, kopřivo, stojíš pěkně nakřivo.“ Dítě uprostřed: „Co je ti do toho, já se jen tak válím, a když chci,

¹² Vošahlíková 2010

¹³ Píchová 2014: 61

¹⁴ Píchová 2014: 52-59

¹⁵ Píchová 2014: 23

tak pálím.“ Začne honička, koho šlehne stužkou, zastaví se.

3, Sluchová hra – průvodce říká různá slova, pokud dítě uslyší název byliny – tleskne.

Návrat k obědu – oběd může být buďto už připraven, nebo pokud se s dětmi nešlo na dopolední pochod a byly v okolí MŠ, mohou se podílet na přípravě oběda (mohou krájet, loupat, míchat).

Před každým obědem vždy všichni společně zopakují, opět jako součást každodenního rituálu:

„Děkujeme za ty dary, které budeme požívat, s pokorou přijímáme a v lásce rozjímáme. Dobrou chuť“ nebo *„Matko Země, Tvá síla je ve mně, všechno je z tebe a za to náš dík.“*

Odpolední program – Do odpoledního programu, po odpočinku, můžete vedle volné hry pro děti zařadit i další aktivity, které souvisí tematicky s bylinkami.

Hádanky:

1, Je pichlavá a žahá ráda kolemjdoucí, však za léčivost buď jí sláva nehynoucí – kopřiva.

2, Je nenápadná, drobná, malá, Růženku sto let ukrývala, na mezi má své místo rodné, kdo ji chce trhat, toho bodne – šípková růže.¹⁶

1, Vaříme čaj – rozvoj smyslového vnímání – z bylin, které děti natrhaly podle atlasu natrhaných bylin (máta, heřmánek, kopřiva, podběl, hluchavka), přelít vřelou vodou, sledovat zabarvení čaje ve skleněné nádobě a byliny, jak klesají ke dnu. Zdůraznit

význam čaje pro zdraví. Popř. je možné osladit přírodními sladidly.

U vaření čaje můžete přednést **báseň**

Rýma, chřipka, angína

Právě řídit začíná,

Náš pan doktor nás jen chválí

za to, že jsme nasbírali

v létě tolik bylinek

Čaj z nich – to je dobrý lék!

¹⁶ Píchová 2014: 25

Den s aktivitami podle MŠ Lesní školky a Ekoškolky

Další návrhy aktivit

Činnosti

- **Pozorování** (klíčivosti semen, růst rostliny a následně výtvarné vyjádření jejich fází, na zahradě lze pozorovat kompost nebo krmítko)

- **Hra venku** (úklid přírody od odpadků, zdobení stromů, skládání obrázků z přírodnin, hraní na zvíře nebo na nějakou situaci – lesník chytí pytláka, po hře musí následovat diskuze, aby děti věděly, že skončila, zdůraznit řešení situace) * *pomocí hraní rolí se dítě učí zpracovat konfliktní situace*

Mozaiky z přírodních materiálů – aktivita podporující tvůrčí činnost

Potřebný materiál: Můžeme použít rozmanité přírodniny: klacky, kameny, květiny, listy, šišky a semena. Některé najdeme přímo na zahradě, další můžeme přinést z okolních parků nebo z lesa, případně levně nakoupíme na místním trhu nebo v zahradnictví.

Postup: Pokud je to možné, nechte děti nasbírat materiál na mozaiku přímo na školní zahradě. Pokud máte na zahradě stromy nebo jiné rostliny, které se pravidelně prořezávají, schovejte si zajímavé odřezky pro tvorbu mozaiky. Má škola na zahradě bohatou vegetaci? Pak si děti mohou natrhat čerstvé rostliny a dodat tak mozaikám barevnost a rozmanitost. Povzbudte děti, aby podle své fantazie uspořádaly nasbírané

materiály na zemi do abstraktních nebo konkrétních obrazců.

Když jsou mozaiky hotové, nechte děti prohlédnout si práci ostatních. Pak mozaiky společně zase rozeberte a přírodní materiály vraťte na jejich původní místo.

Školám, které na své zahradě nemají dostatečnou vegetaci, doporučujeme nasbírat materiál jinde do košů nebo vozíků, ve kterých se dá materiál pro tuto aktivitu pohodlně přemísťovat.¹⁷

Množení rostlin v papírových květináčích

Děti se během této aktivity učí, že domácí odpad lze využít k vysazování semínek a pěstování sazenic pro školní zahradu nebo domů. Aktivita je vhodná jako úvod do ekologické výchovy, botaniky, pěstitelských prací nebo vaření.

Potřebný materiál: Pro každé dítě 1 roličku od toaletního papíru (dejte jim za úkol, ať ji přinesou z domu) a 1 papír formátu A4 nebo noviny (lesklé a barevné papíry nejsou vhodné k pěstování rostlin určených k jídlu, protože mohou obsahovat těžké kovy a další chemikálie), semínka zeleniny nebo jiných rostlin (pokud je to možné, využijte semena ze suchých plodů, které máte k dispozici; suché luštěniny jako fazole, sójové boby, čočka, cizrna vám vyklíčí, pokud je necháte přes noc namočené ve vodě), pro každého ½ kelímku zeminy nebo nařezaného recyklovaného papíru — pro skupinku 4 dětí: nesmazatelný fix, plastovou nádobu velikosti šálku na nabírání zeminy, plastovou láhev na zalévání a středně velký plastový kbelík s víčkem o objemu 1 litr (např. krabíčka od jogurtu

¹⁷ International School Grounds Alliance, Měsíc školních zahrad – Průvodce aktivitami venku 2018: 30

nebo zmrzliny; děti si je mohou přinést z domova nebo sehnat ve školní jídelně).

Postup: Rozdělte děti do skupinek po čtyřech. Vyberte si v každé skupině, jaká semena chcete vysazovat, a položte je na víčko plastové nádoby (cca 1 litr). Nesmazatelným fixem napište na víčko jména dětí a název rostliny. Pak víčko umístěte pod nádobu (jako podšálek).

Roličky od toaletního papíru dejte na kratší okraj novinového papíru, asi 1 cm od horní části a papír srolujte. Horní části papíru ohrnete kolem otvoru a dolní konce vtlačte dovnitř, abyste vytvořili základnu. V případě potřeby dolní konce zastříhněte. Pomocí plastového kelímku naberte do papírového květináče hlínu. Umístěte 4 papírové květináče do jedné plastové nádoby a zalijte je zpola zašroubovanou PET láhví. Nasazené víčko láhve reguluje proud vody. Pak zkontrolujte, jestli není potřeba přidat zeminu. Každé dítě si těsně pod povrch zeminy zasadí semínko. Mírně vše zalijte a ujistěte se, že semínka jsou zakrytá zeminou a na dně nádoby zůstalo jen trochu vody. Umístěte plastové nádoby ven, na místo chráněné před větrem a prudkým deštěm. Děti by je měly každý den kontrolovat a zavlažovat. Když mají malé rostlinky alespoň 4 listy, ponořte květináče krátce do vody a pak je zasadte na školní zahradě do záhonů nebo do větších nádob určených k recyklaci. Než rostlinku přesadíte, uvolněte cestu kořenům odstraněním dna květináče.¹⁸

---

¹⁸ International School Grounds Alliance, Měsíc školních zahrad – Průvodce aktivitami venku 2018: 75

Den s aktivitami podle MŠ Lesní školky a Ekoškolky

Barevná zahrada¹⁹

Objevujte s dětmi škálu barev a barevných odstínů na zahradě. Pozorujte, jak se barvy okolního prostředí mění během dne i během celého roku. Všimněte si, jak se odlišují přírodní barvy od uměle vyrobených. Vytvořte s dětmi vlastní barvy s využitím přírodních materiálů ze zahrady. Vyzkoušet můžete také tvorbu barevného vzorníku zahrady z přírodnin.

Obr. č.1 – Proměny pro školy

Obr. č.2 – Proměny pro školy

Jak barvy vlastně vznikají a kde se berou? Kolik barev a odstínů dokážeme rozeznat? Jaké barvy by použil malíř, kdyby maloval

zahradu? Jak se barvy prostředí kolem nás mění podle intenzity světla během dne a jak během roku? Zkuste využít přírodní zdroje ze školní zahrady a namíchejte z nich vlastní barevné odstíny.

Postup:

1. Hledejte s dětmi vhodné materiály pro výrobu přírodních barev. Zaměřte se na přírodní zdroje, ze kterých by bylo možné vytvořit barvu nebo barevnou hmotu – hlína, tráva, písek, piliny, mechy, plody apod.
2. Materiál zkuste rozmělnit na co nejmenší kousky (trhat, drtit, rozmixovat atd.). Přidejte vodu a pojivo – je možné míchat s moukou nebo škrobem, případně s lepidlem (Herkules) nebo s tekutým lepidlem na tapety.
3. Vytvořenou barevnou hmotou zkuste malovat. Experimentujte dál. Přidávejte libovolně např. písek nebo hlínu a tvořte nové barevné odstíny.
4. Přírodní barvy lze připravit také s použitím koření (červená paprika, kurkuma, drcený kmín, drcený hřebíček atd.). Koření můžete přimíchat do nalezených vzorků ze zahrady nebo je vyzkoušet samostatně s moukou, která opět poslouží jako pojivo.
5. Pokud zrovna nechcete pracovat s vodou, zkuste suché sypané obrazy, které můžete proměňovat nasucho štětcem.
6. Můžete také vytvořit barevný vzorník vaší zahrady v určitém ročním období – nasbírejte s dětmi do uzavíratelných igelitových sáčků barevné vzorky ze zahrady

¹⁹ Proměny pro školy – Jak proměnit školní zahradu či hřiště

(trávu, listy, hlínu, klacky apod.). Porovnávejte odstíny jednotlivých barev.

Závěr: Děti dokáží rozeznat barvy a jejich odstíny. Všimají si odlišností mezi přírodními barvami a barvami umělými. Naučily se vyrobit si barvy z přírodních zdrojů. Vnímají rozmanitost prostředí a jeho proměnlivost.

Objevujeme materiály a povrchy

Ukažte dětem známé prostředí z nového úhlu. Zkoumejte s nimi materiály a povrchy předmětů na zahradě pomocí hmatu a pak zkuste zakreslit jejich strukturu.

Jaké to je zavřít oči a vnímat svět okolo sebe jen hmatem?

Postup: Schovejte do krabice nebo bedýnky různé přírodniny a předměty, které jste našli na zahradě a které mají různé povrchy, strukturu a jsou z různých materiálů. (Předměty můžete dát do jedné velké krabice nebo do více malých krabic.) Děti pak sahají otvorem do krabice a po hmatu zkouší předmět popsat – velikost, hmotnost, tvar, strukturu a povrch, teplotu atd.

Děti potom dostanou papír a pastelku a zkoumají různé materiály frotáží – tj. položí papír na předmět či objekt (např. na zeď, dlažbu, kůru stromu, šišku, list apod.) a zlehka přejíždějí po papíru naplocho progresem, pastelem či uhlím tak, aby se na něm objevila struktura předmětu. Možné je také nadrtit si suchý pastel a dotýkat se věcí pod papírem přímo prsty, na kterých máme práškový pigment.

Závěr: Chceme-li zvýšit citlivost dětí vůči jejich okolí, musíme je naučit zapojovat při

jeho vnímání i jiné smysly než jen zrak. Vnímání prostředí skrze hmat pomáhá vytvářet vazbu založenou na bezprostřední zkušenosti.²⁰

---

²⁰ Proměny pro školy – Jak proměnit školní zahradu či hřiště

Den s aktivitami podle MŠ Lesní školky a Ekoškolky

Zdroje další inspirace

International School Grounds Alliance, Měsíc školních zahrad – Průvodce aktivitami venku [online]. 2018 [cit. 2019-05-27]. Dostupné z WWW: https://www.promenyproskoly.cz/userfiles/files/ISGM_Pruvodce.pdf

Pedagogická koncepce lesní školy veverka. Lesníškolaveverka.cz [online]. [cit. 2019-05-27]. Dostupné z WWW: <http://www.lesniskolkaveverka.cz/wp-content/uploads/2017/08/Pedagogicka%CC%81-koncepce.pdf>

Píchová, R. 2014. Environmentální výchova v mateřské škole, modelový projekt. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Bakalářská práce.

Proměny pro školy – Jak proměnit školní zahradu či hřiště. Promenyproskoly.cz [online]. [cit. 2019-05-27]. Dostupné z WWW: <https://www.promenyproskoly.cz/cz/jak-promenit/stavime-zahradu-hrou/aktivita-s-detmi-rodici-a-uciteli/article/43/barevna-zahrada.html>

Vošahlíková, T. 2010. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: Praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Praha: Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z WWW: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/\\$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf)

Při návrhu činností se můžete inspirovat touto prací se spoustou odkazů na vhodný vzdělávací materiál: https://theses.cz/id/3hnqn4/BP_Pchov_Romana.pdf Od str. 23 naleznete tematické bloky rozdělené podle ročních období, od str. 51 naleznete skvělý didaktický materiál.

Dalším zdrojem inspirace pro vás může být praktický manuál T. Vošahlíkové viz: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/\\$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf)

Návrhy činností i zde: https://www.promenyproskoly.cz/userfiles/files/ISGM_Pruvodce.pdf

Pokud uvažujete nad proměnou své školní zahrady v přírodní, bude se vám tento dokument hodit.

Den s aktivitami podle MŠ Montessori

Obsahová doporučení

Časová náročnost: do svého denního programu můžete zařadit jednu jednorázovou aktivitu, celý den, nebo integrální blok.

Prostředí

Montessori metoda je založena na tzv. “přípraveném prostředí” => **prostředí, kde se mohou děti volně pohybovat**. Mají umožněno **pracovat a učit se na různých místech** – na koberci, na stolech v koutku, u okna atd. Děti se mohou pohybovat volně po třídě, navzájem si pomáhat a učit se od sebe.²¹

Prostředí je zaměřeno na ukazování konkrétních zkušeností dětem.

Děti zde mají veškerý materiál na dosah. Všechny police jsou zde otevřené tak, **aby děti lákaly a byly snadno přístupné i pro nejmenší děti.**

Vše je zde opravdové – vařiče, jehly, nůžky, nože, talíře, skleničky. Pedagog proto musí dbát na bezpečnost dětí.²²

Pomůcky

- Pomůcky jsou vloženy do krabic nažpsaných počátečním písmenkem předmětu, děti tak hledají předmět podle jeho názvu²³

Obrázek č. 1, Zdroj²⁴

- **Montessoriovský materiál** z přírodních materiálů (dřevo, textil, sklo), výrobky od firmy Nienhuis (V ČR lze zakoupit zde <https://www.svetmontessori.cz/>)
- Každý materiál je ve třídě pouze jedenkrát, dítě se musí naučit čekat nebo dohodnout s jiným dítětem, které zrovna materiál používá, probíhá sociální učení. Po každé činnosti dítě vrací materiál na původní místo – učí se tak pořádku.²⁵
- Každá pomůcka má v sobě zakomponovanou kontrolu chyb, tudíž není nutný dohled dospělé osoby. Samokontrola dítěte – zda s pomůckou pracovalo správně a samo odhalí chybu.
- Práce s reálnými předměty a ne s pouhými maketami. V tomto ohledu M. Montessori doporučovala pracovat s věcmi z **přírodních materiálů** jako je dřevo, textil nebo sklo.²⁶

Příklady Montessori pomůcek

Jazykový materiál – M. Montessori ve svých dílech doporučuje začínat s psaním u dětí ve věku 4-5 let.

²¹ Svobodová 2007

²² Veselá 2018

²³ Samková 2011 <http://www.predskolaci.cz/tag/montessori>

²⁴ Dostupné z: <http://www.ceske-montessori-pomucky.cz/Mala-pohybiva-abeceda-velka-psaci-pismena-v-krabici-d83.htm>

²⁵ Svobodová 2007

²⁶ Veselá 2018

Obrázek č. 2, Zdroj²⁷

Jedná se například o obtahování karet s předlohou znaku, po osvojení první části následuje psaní do krupice či písku na podložce kontrastní barvy, a nakonec docházíme ke komponování samotných slov, k tomu M. Montessori využívala tzv. **pohyblivou abecedu**. Když už děti ví, jak jednotlivá slova znějí a dokážou si slovo spojit s jednotlivými písmeny, mohou jej poskládat z písmen pohyblivé abecedy.

Velký důraz se v Montessori prostředí klade na rozvoj slovní zásoby.

K tomu slouží **velká smrková písmena**. Děti nejprve zkoumají, jak jednotlivá slova znějí, postupně je zajímá i grafické znázornění slov. Učí se tak písmenko po písmenku, později slovo.

Smyslový materiál – pomůcky s jednou výraznou vlastností, jež se snaží upoutat dětskou pozornost. To se daří díky seskupením předmětů do sady, pomůcky se liší pouze v jedné vlastnosti, například ve velikosti či ve vydáváním odlišného zvuku. (Mezi nejznámější patří například růžová věž.)²⁸

Kosmický materiál – Při tzv. kosmické výchově jde jednoduše o to, aby se dítěti

ukázal reálný svět ve smyslu postavení člověka jak ve společnosti, tak i v kosmu. Člověk je součástí kosmického řádu, všechno ve vesmíru je propojeno a tvoří jednotu. Průvodce může dětem vyprávět o světě při

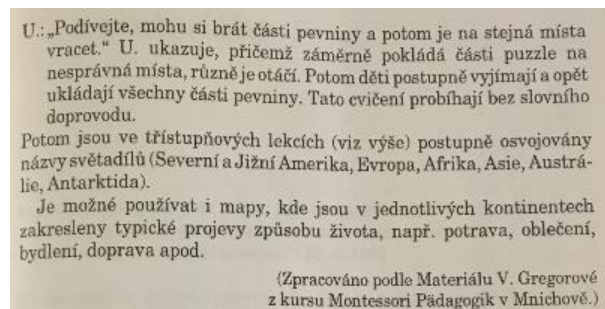
nejrůznějších aktivitách jakým je například procházka v přírodě, M. Montessori však také doporučovala mít v MŠ vhodný materiál, například mapu světa jako puzzle nebo zjednodušený globus.²⁹

Obrázek č. 3, Zdroj³⁰

Obrázek č. 4 Zdroj³¹

Matematický materiál – S touto oblastí se dítě seznamuje zhruba od čtyř let, můžeme použít například perly.³²

Obrázek č. 5, Zdroj³³

²⁷ Dostupné z: <http://www.ceske-montessori-pomucky.cz/Mala-pohybliva-abeceda-velka-psaci-pismena-v-krabici-d83.htm>

²⁸ Rýdl 1999

²⁹ Veselá 2018

³⁰ Dostupné z: <http://www.material-montessori.cz/www-montessori-material-cz/eshop/1-1-Smyslový-material/0/5/9-Ruzova-vez>

³¹ Dostupné z: [http://www.svetmontessori.cz/jazyk/smirkova-pismena-velka-tiskaci-s-krabickou-\(2262\).html](http://www.svetmontessori.cz/jazyk/smirkova-pismena-velka-tiskaci-s-krabickou-(2262).html)

³² Ibid.

³³ Dostupné z: <http://www.material-montessori.cz/www-montessori-material-cz/eshop/2-1-Matematika/0/5/164-Perlový-material-pro-nasobkovou-tabulku>

Den s aktivitami podle MŠ Montessori

Role pedagogů

Pedagogové jsou v Montessori pedagogice **průvodci**, mohou mít několik rolí:

Průvodce by měl dítěti "otevřít cestu k jeho duševnímu rozvoji", dítě je po cestě samo, ale průvodce mu radí a v případě nesnáží má vytvářet dostatečně podnětné prostředí, díky kterému se dítě rozvíjí.

Průvodce pomáhá dítěti v sebeutváření jeho mravní osobnosti.

Průvodce nepřímým způsobem řídí spontánní aktivitu dítěte, nikdy by se neměl postavit mezi dítě a jeho zkušenost.

Děti si na průvodci cvičí své pocity, slouží mu k rozvíjení ducha, toho lze rozvíjet pouze jen v kontaktu s jiným člověkem. Pro cvičení rozumu pak slouží předměty.³⁴

Pravidla

Dítě by se v MŠ mělo naučit vědomosti ze 4 oblastí praktického života:

společenský život – omluvy, pozdravení, přijetí omluvy, poděkování, prosení;

kontrola pohybu – přesypání, přelévání, pohybové aktivity jak uvnitř, tak venku, umělecké aktivity;

péče o sebe – oblékání a svlékání se, mytí, česání, úprava zevnějšku;

péče o okolní prostředí – uklízení, mytí, utírání, krájení, strouhání, leštění, péče o zvířata a rostliny.³⁵

Příklad zpracování tématu: Země a voda

Takto zpracovaný tematický celek je určen pro děti předškolního věku. Východiskem poznávání je manipulace s materiálem. Jako pomůcka slouží písek, voda a větší nádoba, kde se modelování provádí. Po potáčetní manipulaci následuje práce s glóbusem, mapou ve formě puzzle a běžnou mapou.

Cílem je utvoření představ o zemském povrchu, pochopení a osvojení základních pojmů, názvů světadílů, oceánů a států v Evropě. Dalším cílem je rozvíjení taktilního (hmatového) a zrakového vnímání, jemné motoriky a cvičení pohybové koordinace.

Učitelka spolu s dětmi vyvozuje pomocí hry s pískem a vodou nejdříve pojmy vodní plocha a pevnina, později ostrov, poloostrov, záliv, moře. Osvojování pojmů probíhá ve třech stupních.

1. Učitelka a děti modelují povrch. U. označuje jevy, vyslovuje pojmy a definuje je. Např.: „To je ostrov. Je zcela obklopen vodou.“ U starších dětí se užívají kartičky se samotnými pojmy, a kartičky, kde jsou uvedeny definice pojmů.
2. U.: „Ukaž mi ostrov, poloostrov.“ Pojem vysloví učitelka, dítě ukazuje odpovídající část povrchu.
3. U. ukazuje z písku a vody utvořený povrch zeměkoule a vyzývá děti, aby jednotlivé části pojmenovávaly.

Následuje práce s glóbusem, kde jsou země a voda znázorněny jinými hmatově odlišnými materiály. Dítě objíždí prstem vodní plochy a pevninu nejdříve s otevřenými, potom se zavřenými očima. Poznávání probíhá na základě taktilního a vizuálního vnímání. Znovu se opakují pojmy voda, pevnina, ostrov... Následuje porovnání s běžným glóbusem, kde je voda označena modrou barvou. Děti jsou schopny již po čtvrtém roce věku osvojit si jména světadílů a oceánů a později jména zemí, s nimiž jejich stát sousedí. Seznamují se i s pojmy východní a západní polokoule apod.

Jedna z lekcí: „Puzzle - mapa světa“

Před dětmi leží mapa, vedle ní glóbus otočený k dětem tou stranou, která je totožná s mapou.

³⁴ Holstiegová 1991 ve Svobodová 2007

³⁵ Ibid.

Den s aktivitami podle MŠ Montessori

Činnosti

Děti zajímá více reálný svět než svět plný představ a fantazie. Nechte děti zažívat skutečné věci jako je nalévání, zametání, čištění obuvi, prostírání stolu, skládání ubrousků, zapínání, zavazování tkaniček, uklízení, oblékání, přesýpání, přelévání, odemykání, apod. *Díky těmto cvičením se dítě lépe začlení do rodiny a poté do společnosti jakožto právoplatný člen.*³⁶

Činnost 1

Různé druhy fazolí, koření, těstovin atd., které jsou smíchané v mističce, mají děti za úkol roztrdit pinzetou nebo jen rukami a rozdělit do lahví.

Zdroj³⁷

Činnost 2

Úkolem je složit daný motiv (žirafa, šnek...) podle toho, jak jde za sebou abeceda. Z druhé strany jsou zase pro změnu napsané číslice. Postup je stejný, jen se skládá podle číselné řady.³⁸

Cvičení ticha³⁹

V pojetí Marie Montessori je cvičení ticha činností, během níž je dítě utvářeno jako psychická bytost. Cvičení ticha nespočívá pouze v tom, že je žák 'zticha', ale především v tom, že 'jde do sebe'. Zde nacházíme souvislost s dalším pojmem montesoriiovské pedagogiky, kterým je 'polarizace pozornosti'. Pro cvičení ticha je zapotřebí vytvořit vhodné prostředí – dát věci na své místo, uklidit stolky, popřípadě mírně zatemnit místnost apod. Děti se pohodlně usadí (častou formou bývá forma kruhu) a podle vzoru svého učitele mlčí. Postupně se zřikají veškeré aktivity a jakoby se propadají do stále prohlubujícího se ticha. Každé cvičení ticha má svůj definovaný konec, který na základě dohody s dětmi zpravidla ukáže učitel. Marie Montessori tvrdí, že prožité ticho spočívá v prožitku koncentrace.

Několik příkladů aktivit:

- Chůze po linii – na podlaze je křídou vyznačená elipsa o průměru asi čtyři metry. Dítě má za úkol po této linii přejít podobně jako provazochodec, přičemž klade patu těsně

³⁶ Veselá 2018

³⁷ Dostupné z: <https://www.montemama.sk/eshop/produkt/1588-puzzle-mapa-sveta>

³⁸ Samková 2011

³⁹ Následující cvičení převzato ze: Svobodová 2007: 158

před špičku. Vše se odehrává v tichosti a za maximálního soustředění. Obtížnější variantou je chůze po linii se sklenicí vody v ruce nebo se zvonečkem, který se nesmí rozeznít, nebo nesení zapálené svíčky, která nesmí zhasnout.

- Žáci a učitel sedí v kruhu; učitel přiloží svému sousedovi k uchu předmět, který sám od sebe vydává velice tichý zvuk, např. tikající hodinky, ten si jej poslechne a poté jej předá dalšímu.
- Žáci a učitel sedí v kruhu; nafouknutý, ale nezavázaný nafukovací balónek se předává sousedovi tak, aby vzduch uniknul co možná nejméně.
- Žáci a učitel sedí v kruhu; opatrně si předávají zvoneček, aby nezazvonil, popř. si opatrně předávají úzkou sklenici, v níž jsou dvě kuličky, které se nesmí rozkutálet.

Cvičení ticha je metodou, která by měla patřit do repertoáru každého učitele. Dovednost 'umět být zticha', je s dětmi zapotřebí procvičovat stejně tak, jako s nimi procvičujeme dovednost 'umět mluvit'.

TIP

Jaké konkrétní činnosti můžete ještě podnikat v Montessori školce? Viz <http://montessori-klub.cz/ucebni-plany/>

Zdroje

Rýdl, K. 1999. Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori: učební pomůcka pro veřejnost. Praha: Public History. ISBN 80-902193-7-3.

Svobodová, J. 2007. Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí: (zdroje inspirace pro učitele). Brno: MSD. ISBN 978-80-86633-93-0.

Samková, K. *Hračky pro rozvoj dětí ve školce*. Předškoláci.cz. [online]. 22. 06. 2004, [cit. 2019-05-27]. Dostupný z WWW: <http://www.predskolaci.cz/hracky-pro-rozvoj-deti/14790#more-14790>

Veselá, K. 2018. Představy rodičů o montessori výuce v MŠ v ČR. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Diplomová práce.

Zelinková, O. 1997. Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, s. 38 – 39

Den s aktivitami podle MŠ Waldorf

Obecná doporučení a informace

Cíle metody

Vzdělávání a výchova jsou považovány za prostředek k vytvoření nové společnosti, k obnově by měl vést právě spirituální život. Cílem je poznání člověka a potřeba jeho rozvoje.

MŠ by měla v dětech **podnítit jasné, logické a tvořivé myšlení, sebepoznání; hluboký cit, citlivost ke krásu, k vnějšmu světu, k druhým lidem; vůle k pozitivním aktivitám, k práci pro sebe i druhé.**

Cílem není úspěch, ale **spíše morální odpovědnost dětí, které jsou pozitivně motivované, sociálně citlivé a uvědomělé.**⁴⁰

Časová náročnost

Do svého denního programu můžete zařadit jednu jednorázovou aktivitu, celý den, nebo integrální blok.

Prostředí

MŠ by měla být postavena v přírodním prostředí, měla by být v budově ve tvaru mnohoúhelníku a spojena několika chodbami, které propojují jednotlivé prostory. Centrem budovy by měl být velký sál, který slouží na kulturní akce. V interiéru by měly být s velkými okny, které prosvětlují celý prostor – místnosti **by měly být slunečné, vymalované jemnými**

pastelovými barvami, strop by měl zůstat bílý nebo jemně tónovaný.

Vzhled třídy se mění podle ročního období a svátků. Třída je vyzdobena květinami a přírodninami. Důležité je venkovní hřiště a zahrada – s květinami a zeleninou, cestičkami, pískovištěm a keři – prvky v zahradě by měly děti podněcovat ke hře.⁴¹

Pomůcky

- Z přírodních materiálů, které podněcují jejich fantazii. Pomůcky jsou z přírodních materiálů – len, kousky dřeva, plody... měly by lákat děti svým tvarem, barvou, povrchem.⁴²
- **Výtvarné pomůcky**, k abstraktní malbě **akvarelovými barvami** na mokřém podkladu, nebo modelování z různých materiálů, třeba z **keramické hlíny nebo včelího vosku.**
- Nikdy dětem **nedávejte konkrétní zadání**, např. jako “namaluj strom, dům”, v umění jde o fantazii dětí, neměli byste jim vnuknout nápad vy, také je nikdy nehodnoťte podle jejich výkonu, např. “tohle se mi nelíbí, tohle není dům atd.”⁴³
- Nemějte v MŠ plastové hračky, které mají už dokonalou podobu.⁴⁴
- **Stolky ročních dob – vytvořte je**, jsou živým obrazem toho, co se právě teď odehrává v přírodě. Můžete beze slov pomocí barev a symbolů vyjádřit i hluboké duchovní myšlenky. Na stolek umístíme různé přírodniny – větvičky,

⁴⁰ Svobodová 2007

⁴¹ Nováková 2017

⁴² Vondrušková 2008

⁴³ Nováková 2017

⁴⁴ Vondrušková 2008

kytičky, mech, minerály... Podkladem může být lehká, různě barevná látka, například hedvábí. K vytvoření nálady pomohou barvy – teplá červená pro Velikonoce, zlatožlutá pro Jánské období, růžová v michaelské době, modrá pro adventní a vánoční čas. Stolek ročních dob můžeme vytvářet s dětmi nebo ho trochu tajemně proměňovat v době, kdy nejsou děti přítomny. Jednotlivé obrazy na ročních stolcích by se měly proměňovat vzájemným prolínáním. Nikdy by se stolek neměl proměnit celý, vždy by v něm mělo něco zůstat z minulého a postupně přecházet do budoucího.⁴⁵

Role pedagogů

- Je zásadní, **záleží na jejich světonázoru, podstatné je jejich pojetí života**, úkolem pedagogů je pracovat na svém duchovním rozvoji, na kultivaci své schopnosti vzhledu do dítěte a jeho vývojových potřeb.
- Pedagogové jsou v roli **vychovatelů**
- Poznatky vztahujte vždy směrem k člověku (dítěti), které má ústřední místo ve vesmíru i ve světě. Člověk (dítě), **je v centru všech věcí**, -> **děti si hledají své místo ve světě**, poznatky proto musí být předávány ve vztahu k člověku.⁴⁶
- Učební materiály **tvoří pedagog společně s dětmi**. S předem vytvořenými materiály se pracuje pouze v omezeném množství.⁴⁷

Pravidla

- **Umožnit dítěti to, co nejvíce potřebuje pro svůj správný vývoj.**
- **Nepodléhat afektu, řešit problémy s rozvahou.** Zákazy používá správný pedagog pouze v nutných situacích, kdy je ohroženo zdraví, bezpečnost a podobně závažné situace. Ostatní **okamžiky řeší pedagog vysvětlováním, ukázkou nebo odpoutáním pozornosti**.⁴⁸
- Aktivita v MŠ by měla být **zaměřena prakticky** a měla by být, pokud možno, co nejrozmantější.
- **Každé dítě by si mělo najít něco, v čem může vynikat**, protože dle Waldorfu je každé dítě na něco nadané, ale každé dítě má jiné nadání. **Úkolem pedagoga je přijít na co, a toto nadání v dítěti nadále rozvíjet.**
- Všechny **informace, které dětem předkládáte, by měly být předloženy v souvislostech**, aby si je mohly děti propojit navzájem.
- Základem vzdělávání by měl být soulad mezi pravdou (vědou), krásou (uměním) a dobrem (náboženstvím).⁴⁹

⁴⁵ Hanusová 2018

⁴⁶ Wilkinson ve Svobodová 2007

⁴⁷ Kranich 1990 ve Svobodová 2007

⁴⁸ Vondrušková 2008

⁴⁹ Ogletree 1979 ve Svobodová 2007

Den s aktivitami podle MŠ Waldorf

Navrhované činnosti

- Umělecké aktivity a soustředěné tělesné aktivity, jako jsou eurytmie, specifická umělecko-pohybově-duchovní činnost, hudba, umění a řemesla, podporují v raném školním věku účinnost růstových sil.
- Aktivitami mohou být základy mechaniky, pletení, zahradnictví atd. - mělo by se jednat o reálné profese a činnosti. Děti by měly zkusit všechny činnosti, měly by mít rády vše, co zrovna dělají.⁵⁰
- Intelektuální učení v MŠ má proto tendenci zabránit růstu a "promarnit" růstové síly dětí. Úmyslně se tak nezdůrazňují aktivity vedoucí k nauce a získání informací vedoucí k intelektuálnímu rozvoji, protože děti jsou v tomto věku považovány za kognitivně a motivačně málo připravené.⁵¹
- Jedním z typických rysů waldorfských mateřských škol je pravidelný opakující se cyklus. Nejedná se pouze o tradiční pravidelně se opakující akce a slavnosti, které jsou pro tuto výchovu důležité, ale jedná se zároveň o **pravidelný denní řád**.
- Dítě potřebuje zažívat věci opakovaně, aby bylo schopno je pochopit. Potřebuje dodržovat jasný denní harmonogram.
- V praxi má **každá činnost své místo v denním plánu**, pohádky se čtou

opakovaně několik dní po sobě, nebo se každý čtvrtek peče společně chleba, zatímco v pondělí se maluje. „Tento velký rytmus se pohybuje mezi přijímáním, prováděním, prožíváním, **mezi nadechováním a vydechováním**.“ Dítě tak nemá narušenou představu o řádu tohoto světa.⁵²

- Z podobného důvodu se klade velký důraz na **měsíční slavnosti**. Každý měsíc děti ukazují svým rodičům, co se naučily v daném měsíci, který je vždy zaměřen na nějaké téma.⁵³
- V mateřských školách probíhají **pravidelné slavnosti k přírodním svátkům**, jako jsou zimní slunovraty, nebo svatomartinské slavnosti. **Děti si tak lépe uvědomují přírodní cykly a dlouhou dobu se na takové slavnosti připravují.**
- Tyto roční slavnosti pak s dětmi společně prožijí rodiče, což posiluje vztah mezi rodiči a dětmi, můžete zařadit i brigády pro rodiče, kde společně přispívají k opravě školy a školních pomůcek. Někdo z nich může upravit zahradu, někdo namalovat oprýskanou zeď, společně pak všichni usednou k ohni.⁵⁴
- Dětem píše pedagog narozeninovou básničku. V den svých narozenin mají děti na hlavě korunu a oblečen plášť – mají svůj velký den. Pedagog předčítá dětem knihu na pokračování. Do výuky a chodu třídy se snaží zapojovat i rodiče dětí.⁵⁵

⁵⁰ Vondrušková 2008

⁵¹ Svobodová 2007

⁵² Vondrušková 2008

⁵³ Carlgén 1991 ve Vondrušková 2008

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Hanusová 2018

- Při průpovědi zapaluje pedagog svíčku, dále pravidelně zařazuje písničky, básničky, hru na hudební nástroj. Je důležité vytvořit si jasné znaky pro přechodové činnosti – čím jemnější zvuk, tím lépe (zazvonění na zvoneček, zvonkohra, triangl).
- Existují tři vyučovací části hodiny – rytmická, výuková a vypravovací.⁵⁶

Eurytmie

Tato pedagogika má velmi propracovaný přístup k hudbě, kterou propojuje i zněním samohlásek a pohybem, tím vznikla eurytmie. Eurytmie je tedy viditelnou řečí a viditelným zpěvem“. Eurytmii se věnují děti až na základních školách.⁵⁷ Je to speciální technika tance využívaná ve waldorfské pedagogice, spojením pohybu se slovem a hudbou se rozvíjí vnitřní životně důležité orgány a utváří se řečové schopnosti, eurytmie je vhodná i při korekci vad ve výslovnosti. Umožňuje dítěti vžívat a vciťovat se do děje a nálad, které ztvárňuje při zapojení celé smyslové sféry. Děti zažívají rozdíl mezi protiklady rychlý-pomalý, potichu-hlasitě, malý-velký aj.⁵⁸

Ukázky eurytmie <https://www.tvnatura.cz/archiv/video/1202-eurytmie>

Ukázky z hodiny eurytmie <https://www.youtube.com/watch?v=ajNQ-mcqcPc>

Více viz <http://www.eurytmie.cz/>

⁵⁶ Vondrušková 2008

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Steiner 2003 v Nováková 2017

Den s aktivitami podle MŠ Waldorf

Role pohádek

Pohádky, později bajky a legendy, hrají při výchově také svou roli. „Dětem se nabízí poznání lidí, jaké nelze zpřístupnit žádnou jinou formou, která však může velmi napomáhat k tomu, aby v nich vypěstovalo cit pro spravedlnost a bezpráví.“ Děti poznávají sociální vztahy. Klade se veliký důraz na výběr pohádek, a především na jejich zpracování, aby byly skutečně psané pro děti. Vhodné jsou původní a národní pohádky, které vycházejí z tradic země. Vhodné jsou prosté a osudové pohádky, které jsou vyprávěny a dramaticky ztvárňovány cca 10 dní, s pohádkou se pracuje dlouhodobě, čtete ji na pokračování. Můžete číst Červenou Karkulku či Šípkovou Růženku, pohádka by měla odrážet roční období (tj. nevybírejte si Šípkovou Růženku v zimě).⁵⁹

Další činnosti, které během dne ve waldorfské školce pedagog zařazuje do programu, chronologicky

1. Podání si ruky s dětmi při příchodu do třídy, ranní úvodní rituál pozdravení se po zvonění.
2. Děti si svolávejte písničkou, říkankou, začínají den společným “ranním kruhem”.⁶⁰ Místo počáteční průpovědi na začátek hodiny se používá básnička nebo písnička, kterou pravidelně obměňujete dle témat po celý školní rok. Řekne se datum, uvede se jméno toho, kdo má dnes svátek.

3. Rytmická část hodiny – zapojení končetin = dupání, tleskání, skákání směrem dopředu, dozadu.

4. Začít vyučování písničkou, básničkou, zařazovat jazykolamy, pohyb (rytmická část).

5. Po obědě: Děti uložte ke spánku, uspěte je přednesem pohádky s hudebním doprovodem.

6. Vypravování. Soustředit se na mluvené slovo a podporovat fantazii, představivost. Respektovat nádech a výdech, střídat činnosti náročné na pozornost a uvolňující.

7. Postupně mají děti možnost se zapojit do tvorby hudby hrou na flétnu nebo pomocí rytmických her. Hudba podle waldorfského pojetí dává malým dětem duševní harmonii a zdraví, ale zároveň je běžná i potřeba ticha. Vnímání přirozených zvuků přírody je důležité především v raném věku.⁶¹

⁵⁹ Carlgén 1991 v Ibid.

⁶⁰ Pěčková 2011

⁶¹ Vondrušková 2008

Den s aktivitami podle MŠ Waldorf

Další zdroje a inspirace

Program dne ve waldorfské MŠ si můžete prohlédnout na tomto odkazu na str. 45-46 <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130214465>

Waldorf v MŠ zpracovává Caisová (2008) od strany 19 do str. 30 viz http://antroposof.sk/diplomove_prace_tlac/caisova_waldorfska_pedagogika.pdf

Jako inspiraci pro témata spojená s konkrétními dny doporučujeme práci od Hanusové (2018), nápady začínají na str. 16: https://www.pf.jcu.cz/education/departament/czv/archiv_zp/ns/2018/Vyuziti%20prvku%20waldorfske%20skoly%20v%20tradici%20skole.pdf

Jako tip na činnosti, které můžete s dětmi zařadit, doporučujeme práci od Pěčkové (2011), konkrétní činnosti a zapojení waldorfské pedagogiky i do tradiční MŠ najdete od strany 36, na str. 67 jsou zase tipy na pohádky dle období. <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1408704813.pdf>

Zdroje

Hanusová, Š. 2018. Využití prvků waldorfské školy v tradiční škole. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Diplomová práce.

Nováková, P. 2017. Vznik, vývoj a změny na Waldorfské mateřské škole v Semilech. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Bakalářská práce.

Pěčková, M. 2011. Možnosti využití prvků waldorfské pedagogiky ve vzdělávacím programu mateřské školy. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. Bakalářská práce.

Svobodová, J. 2007. *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí: (zdroje inspirace pro učitele)*. Brno: MSD. ISBN 978-80-86633-93-0.

Vondrušková, J. 2008. Využití waldorfské pedagogiky ve volnočasových aktivitách aneb lze waldorfskou pedagogiku využít ve skautském oddíle? Praha: Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Bakalářská práce.

Den s aktivitami podle MŠ Začít spolu

Obecná doporučení a informace 1. část

Cíle

Vzdělávací program Začít spolu klade **důraz na individuální přístup k dítěti, partnerství** rodiny, školy a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání.

Prosazuje a umožňuje inkluzi dětí se speciálními potřebami (dětí nadprůměrně nadaných, dětí s vývojovými poruchami, dětí s postižením, velmi se osvědčuje u dětí z různých etnických menšin).

Využívá **projektového učení**, integrovanou tematickou výuku a podnětné prostředí ve třídě (netradiční členění třídy do **tzv. center aktivit**). Pracuje se sebehodnocením (prostřednictvím **portfolia a individuálního vzdělávacího programu**) dětí, což posiluje pozitivní motivaci dětí k aktivnímu a samostatnému učení.⁶²

Role pedagogů

Je popsána v následující části, která se zabývá centry aktivit.

Pravidla, Prostředí, Pomůcky a Centra aktivit

Třída je rozdělena do **jedenácti jednotlivých tematicky zaměřených koutků**, kterým se říká centra aktivit.⁶³ Ta jsou vybavena tak, aby v nich mohla pracovat skupinka dětí, ale i jednotlivci. Materiály a pomůcky v jednotlivých centrech jsou uspořádány tak, aby byly dětem dobře přístupné, jsou uskladněny v otevřených

policích, aby na ně děti hezky viděly.⁶⁴ „Centra aktivit jsou funkčně a esteticky vybavena, vhodně rozmístěna a ohraňována tak, aby zde děti měly soukromí pro práci, jsou jasně označena obrazem, nápisem a počtem pracovních míst.“⁶⁵

1. Domácnost – centrum, kde mají děti k dispozici opravdové kuchyňské potřeby od talířů, skleniček, hrnků, přes příbory, vařečky, prkýnka, po hrnce a mísy. Všechno je přizpůsobeno dětem tak, aby se jim se všemi věcmi dobře pracovalo. Centrum by mělo také mít například mikrovlnnou troubu nebo linku se dřezem s teplou i studenou vodou. Děti tu mohou pracovat samostatně, musí ovšem dohlížet na bezpečnost a hygienu. Pedagogové jsou pro děti partnerem a radí pouze na požádání.

2. Ateliér – dostatek světla, takže by mělo být u okna. Ateliér by měl být vybaven pestře, to znamená, aby tam děti našly pastelky, fixy, voskovky, prstové, vodové a temperové barvy, kelímky na vodu, různé štětce, zbytky látek, vlny a nitě, modelínu, podložky, nůžky, lepidlo atd. V neposlední řadě by v ateliéru mělo být pracovní oblečení, které by děti měly k dispozici. Všechno je umístěno tak, aby na to děti dosáhly. Pedagogové pouze vysvětlí, co je úkolem dětí, a realizaci nechají plně v jejich režii.

3. Dílna – Dílna by měla být co nejdál od klidových center. Na prvním místě v něm najdeme ponk. Děti zde mají k dispozici opravdové nářadí, jako jsou kladiva, pilky, hřebíky, šroubky, kleště, šroubováky, dráty, kusy dřeva atd. Ale i ochranné brýle,

⁶² <http://www.mshobik.cz/soubor-vzdelavaci-program-zacit-spolu-10-pdf>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Kubitová 2017

⁶⁵ Gardošová, Dujková, 2012, s. 34 v Kubitová 2017

rukavice, přilby kvůli bezpečnosti. Pedagogové musí vysvětlit pravidla bezpečnosti a dohlížet na jejich dodržování.

4. Knihy a písmena – Centrum musí být dostatečně osvětlené. Ve výšce očí dětí najdeme knihy, které se obměňují podle toho, co děti zrovna zajímá, nebo podle právě probíraného tématu, dále kancelářské potřeby, může zde být počítač s tiskárnou nebo psací stroj. Dále jsou zde staré kalendáře, časopisy, písmena a číslice z různých materiálů. Nesmí chybět ani odpočinková zóna, což je místo k relaxaci, kde mají děti k dispozici polštářky a molitany. Děti zde mohou poslouchat pohádky nebo si pustit muziku na přehrávači se sluchátky. Děti mohou opisovat písmena na stroji, skládat slova podle předlohy, skládat rýmy atd. Pedagogové by měli být vzory pro děti.

5. Dramatika – V tomto centru musí být dostatek prostoru. Děti zde mají k dispozici různé kostýmy, doplňky, oblečení, šátky, ale také loutky, maňásky, různé kulisy. V centru Dramatika by mělo být velké zrcadlo a stolek s křesly, pohovkou. Jsou zde uloženy pomůcky k jednotlivým hrám – lékaři, kadeřnictví atd. Pedagogové do hry zbytečně nezasahují. Máte tak velký prostor pro pozorování hry dětí.

6. Pokusy a objevy – Je důležité mít v tomto centru dostatek světla, jelikož v něm probíhají různé biologické i chemické procesy. Děti zde mohou pozorovat růst rostlin, mohou se tu starat o třídní zvířátko. Centrum je vybaveno přírodninami a různými pomůckami jako je mikroskop, lupy, zkumavky, sádra, písek. Úkolem pedagogů je dobrá motivace pro všechny děti, dodávání materiálů na pokusy,

pomoc při vyhledávání odpovědí a zápis pokusů do knihy.

7. Kostky – V tomto centru je koberec, který tlumí zvuky, děti na něm sedí i lezou. Najdeme zde Polykarpovu stavebnici, různé dřevěné, molitanové nebo umělohmotné kostky. Můžeme centrum obohatit o autíčka, značky, dopravní koberec a další hračky. Pedagogové obměňují vybavení tohoto centra tak, aby bylo stále atraktivní, a motivovalo do práce, hlavně dívky.

8. Manipulační a stolní hry – Toto centrum by mělo být vybaveno stolem a židlemi. Hry a pomůcky jsou v otevřených policích, aby si děti mohly pohodlně vybrat. Jsou tu na výběr různé společenské hry, korálky, skládačky, puzzle, pexeso, domino, mozaiky, různé stavebnice, ale také hmatové pytlíčky, přírodniny k třídění a další. Pedagogové radí pouze na požádání a pouze tehdy, pokud dítě vyzkoušelo různé varianty řešení.

Popis devátého, desátého a jedenáctého centra aktivit naleznete na dalším pracovním listě.

Den s aktivitami podle MŠ Začít spolu

Obecná doporučení a informace 2. část

9. Voda-písek – mělo by být blízko centra Pokusy a blízko hygienického zařízení. Je v něm k dispozici smetáček a lopatka, kbelík a hadr, ručníky. Ve vaničce, která je zabudovaná ve stolu, by mělo být dostatečné množství vody nebo písku. Dbáme na hygienu, takže vodu minimálně jednou týdně vyměníme a u písku kontrolujeme, jestli je čistý. Po skončení práce bychom měli vaničku zadělat víkem, které propouští vzduch, aby mohla voda i písek větrat. Centrum je vybaveno jak pomůckami na písek – lopatky, hrábky, bábovky, kbelíky, tak pomůckami do vody – plovoucí hračky, lodičky, mušle, kamínky, vodní mlýny, trychtýře atd. Pedagogové vedou děti k tomu, aby si po sobě uklízely.

10. Hudba – Toto centrum se většinou nachází u klavíru. Děti tu mají na výběr z Orffových nástrojů, rolniček, trianglů a jiných hudebních nástrojů po nástroje, které si samy vyrobily.

11. Školní zahrada – Podle možností má být, podobně jako třídy, rozdělena na koutky s různým zaměřením. Měla by mít tyto kouty: prolézačky (houpačky, skluzavky, mosty, pohyblivé plošiny ze dřeva), čisté pískoviště s náčiním, pozemek je ohrazen, obsahuje náčiní potřebné k péči o záhonek (děti pěstují zeleninu, ovoce, květiny), prostor pro atletické a míčové hry, dopravní hřiště nebo prostor k jízdě, tiché místo ve stínu k relaxaci, ohniště, brouzdaliště, krmítka pro ptáky.⁶⁶

Zapojení rodičů a jejich aktivní účast

- Je dalším charakteristickým znakem MŠ Začít spolu.
- Rodiče a pedagogové spolupracují při výchově dětí v MŠ, při přípravě různých akcí (např. karneval, zahradní slavnost, škola v přírodě).
- Rodiče i další členové rodiny mohou po předchozí domluvě s učitelskými zastávat funkci dobrovolného asistenta a strávit tak společně s dětmi čas ve školce.
- Dále rodiny volí své zástupce, kteří jsou ochotni se pravidelně scházet jako rodičovská rada a pomáhat spoluvytvářet pro děti výchovný a vzdělávací program.
- Funkce rodičovské rady:
  1. je oficiálním hlasem všech rodičů
  2. podílí se na vytváření programu
  3. podílí se na rozhodování a hospodaření školky
  4. je součástí týmu pedagogů⁶⁷

⁶⁶ Gardošová, Dujková, 2012, s. 34 v Kubitová 2017

⁶⁷ Šimicová 2010: 95

Den s aktivitami podle MŠ Začít spolu

Jak koncipovat den v MŠ Začít spolu.

Příchod dětí a ranní úkol

Než děti vstoupí do třídy, je pro ně přichystán tzv. ranní úkol, který slouží pro usnadnění vstupu dítěte do třídy a motivaci na následující činnosti, jelikož by se úkol měl vztahovat k tématu. Dalším důvodem pro ranní úkol je vést rodiče k tomu, aby si ráno rozvrhli program tak, aby své děti do MŠ nepřiváděli ve spěchu a stresu.

Volné hry

Děti mohou, ale nemusí, navázat na ranní úkol činností, kterou si mohou vybrat v centrech aktivit. V rámci snadného přechodu z domova do mateřské školy mají rodiče možnost zůstat s dítětem po dobu adaptace. Svačina probíhá mezi osmou a devátou hodinou. Děti se obsluhují samy.

Ranní kruh

Děti jsou předem upozorněny domluveným signálem, že mají dokončit činnosti, které dělají, a připravit se na ranní kruh. Ten je ve třídě na takovém místě, aby děti dobře viděly na tabuli s denním programem. Cílem ranního kruhu je vést děti k tomu, aby si při vzájemném sdílení naslouchaly, aby se seznámily s tématem dne, co budou dělat, ze kterých činností si mohou vybrat.

Tělovýchovná chvilka

Po ranním kruhu se většinou zařazuje nějaká pohybová činnost, při níž si děti procvičí všechny svalové oblasti. Po tělovýchovné chvilce následuje opět kruh,

v němž učitelka sdělí, která centra jsou otevřena, z jakých činností si děti mohou vybrat, a vysvětlí, co mají děti dělat. Kruh je také vhodný pro nacvičování básniček, písniček nebo například řešení problémů, které během dne nastaly.

Hry a činnosti na dané téma v centrech aktivit

Děti si prohlédnou činnosti nabízené v centru aktivit a ke zvolené činnosti připevní svoji značku. Děti pracují podle svého tempa. Tím, že dítěti umožníme vybrat si činnost samostatně, se zavazuje k tomu, že bude zodpovědné za svoje pracovní místo. To znamená, že práci, kterou si vybralo, dokončí a uklidí věci tam, kam patří.

Hodnotící kruh

Děti se v něm sejdou po dokončení činností v centrech aktivit a hodnotí zde svoji práci – jakou činnost si zvolily, jak se jim pracovalo, s kým pracovaly, co se jim ne/povedlo atd.

Pobyť venku

Při pobytu venku mají děti možnost využívat k pohybu různé vybavení zahrady, jako jsou prolézačky, houpačky, míče. Mohou zde pěstovat zeleninu, hrát si na písku. Do pobytu venku jsou zařazeny i procházky, které se týkají probíraného tématu (např. návštěva divadla, knihovny atd.).

Hygiena, příprava na stolování, oběd

Děti si samy chystají prostírání i příbory. Nabírají si samy takové porce jídla, aby je snědly, a jí vlastním tempem. Děti také mají služby na úklid po jídle. Nápoje jsou po celou dobu provozu mateřské školy dítěti k dispozici, takže se dítě může samo obsloužit, kdykoli má žízeň. Děti mohou

u oběda mluvit, ale pouze tehdy, když nemají plnou pusku jídla. Učitelky za žádnou cenu dítě nedokrmují.

Odpolední odpočinek – spánek a jeho alternativy

Děti jdou po obědě na lehátka, kde buď poslouchají pohádku, nebo relaxační hudbu. Některé děti mají sníženou potřebu spánku, proto si mohou tiše hrát v centrech aktivit tak, aby nerušily kamarády, kteří odpočívají.

Odpolední hry a činnosti do odchodu dětí domů

Děti si vyberou činnost podle vlastního uvážení.⁶⁸

---

⁶⁸ Gardošová, Dujková, 2012 v Kubitová 2017

Den s aktivitami podle MŠ Začít spolu

Zdroje a další inspirace

Činnosti

TIP 1

Janovská (2007) uvádí spoustu nápadů na projekty s pracovními listy od str. 32 viz https://is.muni.cz/th/cj90l/Bakalarska_prace_Janovska_Jar-mila_UCO_166800_iso.pdf (nenechte se odradit názvy prvňáčci, druháčci, třetáčci – jedná se o třídy v MŠ, nikoli na ZŠ).

TIP 2

Kubitová (2017) od str. 52 **uvádí příklad témat, která jsou součástí kurikula MŠ Začít spolu** viz https://is.muni.cz/th/htbro/Bakalarska_prace.pdf

TIP 3

Šimicová (2010) uvádí v přílohové části své práce spoustu praktických informací o chodu MŠ Začít spolu, mimo jiné uvádí od str. 111 i integrované bloky, které vám mohou sloužit jako inspirace, na straně 126 přináší příklady projektů viz https://theses.cz/id/x48qmp/downloadPraceContent adipIdno_15321

Další texty:

Janovská, J. 2007. Školní vzdělávací program předškolního vzdělávání a centra aktivit. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Bakalářská práce.

Kubitová, T. 2017. Program podpory zdraví v mateřských školách a program Začít spolu v teorii a praxi. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Bakalářská práce.

Šimicová, V. 2010. Program Začít spolu v podmínkách české mateřské školy. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Bakalářská práce.

Den s aktivitami podle MŠ Zdravá školka

Obecné informace a doporučení

Cíle

Záměrem je pomáhat podporovat zdraví, všechny aktivity zohledňují důsledky pozitivní (protektivní, podporující zdraví), ale i důsledky negativní (rizikové, ohrožující zdraví). Tyto důsledky působí na zdraví všech účastníků – žáků, zaměstnanců, rodičů, spoluobčanů v obci.⁶⁹

Zdravá MŠ cílí na tvorbu podmínek pro tělesnou, duševní i společenskou pohodu dětí, podporuje návyky a dovednosti zdravého životního stylu, odolnost vůči stresu a zdraví škodícím vlivům, které mohou vést ke zneužití a závislostem.

Prostředí

- Cíl = vytvořit hygienicky vyhovující, estetické, funkční a vstřícné prostředí.
- Dodržovat hygienické zásady, aby nebylo poškozováno zdraví dětí.⁷⁰
- Tematické koutky
- Nábytek a police v dosahu dětí pro snadný výběr hraček, ty by měly být funkční a podnětné (měly by existovat pravidla zacházení s hračkami).
- Při výzdobě respektovat aktuální události, téma třídních programů a roční období (využívat přírodní materiály).
- Starejte se s dětmi o bylinkovou spíralu a třídní záhonky.⁷¹

Pomůcky

- Součástí MŠ je i počítač, děti na něm zkouší moderní počítačové programy pro logopedii a výchovnou práci s dětmi (nastavte pravidla – dodržování přiměřených časových limitů při hře s počítačem).
- Vkusná lehátka vhodná pro odpočinek
- Nábytek z přírodních materiálů
- Zahrada s hracími prvky
- Pokud jsou pomůcky nevyhovující, příliš opotřebované, a tudíž nebezpečné nebo jinak závadné -> nebojte se je odstranit a nahradit novými.
- Vybavte třídu tělovýchovným náčiním a pomůckami.
- Pořídte nářadí určené k pracovním činnostem (lupy, mikroskop).
- Vybírejte hračky, které podněcují fantazii a tvořivost dětí.
- Umožněte dětem starat se o zeleň ve třídě.

Role pedagogů

- Vytvářejte dětem klidné a harmonické prostředí bez stresu, podmínky pro pohodu a podporu zdraví.
- Předcházejte konfliktním situacím a **pomocí pozitivní komunikace** hledejte řešení.
- Dbejte na uspokojování individuálních a vývojových potřeb dětí.
- Jděte svým chováním a přístupem k životnímu stylu dětem a jejich rodičům příkladem.

⁶⁹ Pecková 2014

⁷⁰ Burdáková 2014

⁷¹ Burdáková 2014

- Spolupracujte s rodinami dětí a respektujte jejich názory na výchovu a životní styl jejich dítěte.
- Při činnostech využívejte nové metody a odborné přístupy získané z odborných seminářů a literatury -
> využívejte možnosti dalšího sebevzdělávání v oblasti pedagogické, psychologické a zdravého životního stylu.⁷²

---

⁷² Burdáková 2014

Den s aktivitami podle MŠ Zdravá školka

Pravidla pro zdraví

Zásady podpory zdraví ve zdravé mateřské škole

1. Učitelka podporující zdraví
2. Věkově smíšené třídy
3. Rytmický řád života a dne
4. Tělesná pohoda a volný pohyb
5. Správná výživa
6. Spontánní hra
7. Podnětné věcné prostředí
8. Bezpečné sociální prostředí
9. Participativní a týmové řízení
10. Partnerské vztahy s rodiči
11. Spolupráce mateřské školy se základní školou
12. Začlenění mateřské školy do života obce.⁷³

Zdravé MŠ se řídí těmito zásadami:

- uspořádání dne vychází z potřeby zdravé životosprávy dítěte. Je třeba věnovat pozornost i únavě dětí. Negativně působí i neúměrně dlouhý pobyt pro děti ve škole. Roli hraje i přetěžování dětí školními i mimoškolními aktivitami, organizovanými činnostmi, kroužky.⁷⁴

Tipy

- vytvořte podmínky k uplatňování hygienických (splachovat toaletu),

sebeobslužných (umýt si ruce po použití toalety, vysmrkat se) a společenských návyků (úklid hraček)

- podněcujte v dětech touhu po samostatnosti
- dodržujte přirozené biorytmy dětí – vytvořte ve třídě odpočinkový kout
- denně cvičte preventivní dechové a artikulační cviky
- zaměřte se na individuální vstávání dětí -> nabízejte starším dětem po půlhodině odpočinku tišší činnosti a umožněte jim vstát
- vytvářejte podmínky k dostatečnému pohybu dětí během celého dne
- plánujte co nejvíce pohybových aktivit na pobyt venku
- vytvářejte podmínky pro aromaterapii
- podporujte samostatnost při jídle -> zařaďte více zeleniny a ryb
- připravte pro rodiče/s rodiči Dny ochutnávek – při rozhovoru s rodiči zjistíte stravovací návyky a zvyklosti rodiny a dítěte
- poskytněte dětem vyváženou a plnohodnotnou stravu podle pravidel zdravé výživy
- veďte děti k respektu a tolerování individuálních zvláštností každého dítěte -> dbejte na věkově, vývojově a individuálně přiměřené požadavky
- informujte rodiče o pozitivních věkově smíšených tříd
- umožněte dětem po celou dobu docházky do mateřské školy docházet do stejné třídy

⁷³ Havlíková, Vencálová a kol. 2008, s. 17 v Kubitová 2017

⁷⁴ Pecková 2014

- formou skupinové interakce zařazujte do třídy handicapované děti
- vypracujte handicapovaným dětem individuální plán ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, také i dětem s odkladem školní docházky⁷⁵
- nepoužívejte direktivní vedení, podporujte samostatnost dětí a partnerské vztahy
- používejte kladné ocenění dětí i dospělých
- vytvořte si pravidla chování a respektujte je (např. starší děti pomáhají mladším a mladší se nechají vést staršími)
- podporujte skupinovou integraci (společný pobyt dětí se zdravotním postižením ve skupině zdravých dětí) tím, že jim nabídnete více společných aktivit (třída pro děti se zvláštním vzdělávacím programem se bude zapojovat do aktivit běžných tříd – vytvořte si plán spolupráce)⁷⁶ – sestavte si s dětmi pravidla, která budou všichni respektovat a tím přispívat k pocitu bezpečí

Zdravá výživa

- dbejte na dodržování pitného režimu -> rozšířit pitný režim o nabídku bylinkových čajů
- dávejte dětem ke svačině krájenou zeleninu do misek (a dle své chuti si budou samy přidávat)
- do jídelníčku zařazujte syrovou zeleninu, ryby a nízkotučné výrobky

- respektujte individuální potřebu jídla u dětí (!) poskytněte dětem dostatek času na jídlo
- postupně děti učte konzumovat syrovou zeleninu, ovoce a zeleninové saláty⁷⁷
- inspirovat se můžete např. zde <https://www.margit.cz/vareni-ve-skolce/>
- otužujte děti
- zajistěte dostatek spontánního pohybu
- cvičte kompenzační cvičení (zdravotní cvičení, dechová, relaxační, jóga)
- rozvíjejte hrubou motoriku (různými formami lokomoce), zkuste grafomotorická cvičení
- **volná spontánní hra**
- spolupracujte s lékaři, chodte s dětmi na pravidelné prohlídky (chrupu, zraku, sluchu)⁷⁸

TIP

Návrhy tematických plánů naleznete na tomto odkazu na str. 53-64 Pecková 2014
https://is.muni.cz/th/cb5le/67793_Lucie_Peckova_DP.pdf

⁷⁵ Burdáková 2014

⁷⁶ Burdáková 2014

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Havlínová a kol.1994

Den s aktivitami podle MŠ Zdravá školka

Jak vypadá den v MŠ s podporou zdraví?

6.30 – v tuto dobu se otvírá mateřská škola, děti se scházejí v určené třídě

7.30 – zde si buď volně hrají, nebo se zapojují do řízených individuálních či skupinových činností.

8.45 – od této chvíle je dětem podáváno ovoce; od 9.00 hod. mohou děti svačit, nejdéle však do 9.30 hodin. Děti jdou svačit podle toho, jak dokončí hru nebo činnost. Děti si chystají na tácek pečivo, pití a ovoce nebo zeleninu.

9.30 – děti pokračují ve hře nebo se účastní skupinových činností dle tematických plánů. Jedenkrát týdně mohou hrát na flétnu, jedenkrát týdně jezdí dle zájmu rodičů do plavání, třikrát týdně probíhá během dopoledne individuální logopedická péče pod vedením speciálního pedagoga. V tuto dobu probíhá i komunitní kruh.

10.00 – v tuto dobu většinou odchod ven, ale pokud je hezké počasí (zejména v letních měsících), můžete i dříve

12.00 – oběd, děti jí jídla racionální výživy. Po obědě si čistíme zuby.

13.00 – po obědě jdou děti odpočívat, všechny se převlékají do pyžamky a vyslechnou pohádku. Děti, které jdou po obědě domů, se nepřevlékají, pouze vyslechnou pohádku.

13.30 – děti, které neusnuly, se věnují klidné hře, nebo s vámi individuálně

pracují u stolečku, ale vždy tak, aby nerušily spící kamarády.

14.30 – děti vstávají postupně tak, jak se vyspí, svačí, hrají si spontánní volné hry. Za příznivého počasí probíhají zájmové činnosti a spontánní hry dětí venku. Tyto činnosti děláme do rozchodu dětí domů do 16.30 hodin⁷⁹

Zdroje

Burďáková, R. 2014. Mateřská škola v kontextu podpory zdraví. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Diplomová práce.

Kubitová, T. 2017. Program podpory zdraví v mateřských školách a program Začít spolu v teorii a praxi Brno Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Bakalářská práce.

Pecková, Lucie. 2014. Dítě předškolního věku v projektu Zdravá mateřská škola. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Diplomová práce.

⁷⁹ Pecková 2014

